Commissie Omgevingskwaliteit

Bezoekadres
Weesperplein 8
Amsterdam

Postbus 1409
1000 BK Amsterdam
crk@amsterdam.nl
www.crk.amsterdam.nl

Commisse Aanwijzing Monumenten

Onderwerp	Adviesaanvraag aanwijzing Kattenburgerstraat-Marine Etablissement Officiersgebouw (006)
Datum	22 januari 2024
Commissie	Freek Schmidt (voorzitter), Isabel van Lent (architectuurhistoricus), Petra Brouwer (architectuurhistoricus), Bastiaan van de Kraats (restauratiearchitect)
Secretaris	Elles van den Hoek, Mirte Kooij
Adviseur(s)	Agnes Hemmes (Monumenten en Archeologie)

Geachte leden van het College van burgemeester en wethouders,

U heeft de subcommissie Aanwijzing Monumenten van de Commissie Omgevingskwaliteit gevraagd advies uit te brengen over de aanwijzing van het voormalige Officiersgebouw (gebouw 006) op het Marine Etablissement aan de Kattenburgerstraat als gemeentelijk monument.
De commissie hanteert bij de advisering de selectiecriteria voor monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten, zoals vastgesteld in de Erfgoedverordening. Zij beoordeelt of dit gebouw voor Amsterdam van belang is vanwege de stedenbouwkundige, architectonische en/of cultuurhistorische waarde. Daarnaast wordt beoordeeld in hoeverre het een gaaf en/of zeldzaam voorbeeld is voor een bepaalde periode of van een bepaald (gebouw)type.

De commissie adviseert u het voormalige Officiersgebouw inclusief het bijbehorende terras, gebouwd in 1966 en ontworpen door architect F.C. de Weger, aan te wijzen als gemeentelijk monument. Dit gebouw is, net als de Commandantswoning en het Commandementsgebouw, zowel stedenbouwkundig, cultuurhistorisch als architectonisch van bijzonder belang voor de geschiedenis en identiteit van deze voormalige militaire enclave. De ligging aan de hoofdas vanaf de toegang aan de Kattenburgerstraat en aan het bassin zorgt ervoor dat het gebouw met zijn opvallende silhouet zowel vanaf het land als het water een beeldbepalend 'landmark' (stedenbouwkundige blikvanger) vormt. Het Officiersgebouw is een tastbare herinnering aan de periode dat het Marine Etablissement werd heringericht tot opleidingscentrum met voor die tijd moderne gebouwen. Het Voorwerfgebied, waar het gebouw is gesitueerd, is daarvan het meest representatieve onderdeel. Niet alleen de gebouwen, ook de relatie met het bassin, het terras, het

tuinontwerp, de inrichting van de openbare ruimte en de vrije ligging in het groen zijn van groot belang voor die ervaarbaarheid.
De commissie doet dan ook de sterke aanbeveling om bij herontwikkeling van het Marineterrein met name in het Voorwerfgebied rekening te houden met de hoge cultuurhistorische waarde van dit bijzondere stukje Amsterdam. Daarbij merkt zij op dat dit ook geldt voor de zogenaamde TOKM-gebouwen aan de andere zijde van het bassin. Deze gebouwen zijn een goed voorbeeld van recente transformatie waarbij een nieuwe laag is toegevoegd, die nog steeds recht doet aan het beeldbepalende karakter van deze gebouwen en maakt deze in hun huidige gedaante ook behoudenswaardig.

Stedenbouwkundige waarde
De oorspronkelijk 17de-eeuwse scheepswerf met dok werd aangelegd in opdracht van de Admiraliteit van Amsterdam en was in de Franse tijd onderdeel van de Rijkswerf van de Marine. Het gebied was zowel vanaf het water als het land een goed beveiligde enclave in de stad. Ook na verplaatsing van de marinewerf naar Den Helder in 1915 bleef het een besloten terrein. Het dok werd in jaren 60 van de 20ste-eeuw grotendeels gedempt bij de aanleg van de IJtunnel. In die tijd werden, op het poortgebouw aan de Kattenburgerstraat en de scheeptimmerwerkplaats na, alle oude gebouwen gesloopt ten behoeve van de herinrichting van het terrein als opleidingscentrum voor de Rijksmarine. Er verrees een modern complex van gebouwen waarbij het functioneel onderscheid tot uitdrukking kwam in inrichting en groenaanleg. De functies voor de hoogste rangen, zoals het Officiersgebouw en ook Commandantswoning en het Commandementsgebouw, werden gesitueerd op het Voorwerfgebied direct achter het Zeemagazijn (huidige Scheepvaartmuseum), een prominente plek gezien vanuit het Centrum. De relatie met het water en de zichtlijnen waren daarbij belangrijk. De volume-opbouw, bestaande uit een rechthoekige onderbouw met omloop en terras met daarboven een kubusvormig, torenachtig element, zorgt er in combinatie met de prominente ligging in de oksel van het bassin voor dat het gebouw een landmark vormt. Dit wordt versterkt door de vrije en iets verhoogde ligging van het gebouw, waarmee ook de representatieve en hiërarchische functie wordt benadrukt.
Door de vormgeving en materialisering zijn de gebouwen uit de jaren 60 van 20ste-eeuw een duidelijk herkenbaar ensemble. Ondanks de aanpassingen is de beslotenheid en het groene karakter van het gebied nog steeds ervaarbaar.

Architectonische waarde
Het rond 1963 door bureau De Weger ontworpen complex voor de Marine bestond uit voor die tijd hoogwaardige, representatieve en moderne gebouwen. Voor de les-, legering- en kantoorgebouwen werd gebruik gemaakt van een speciaal voor het Marineterrein ontwikkeld semi-geprefabriceerd bouwsysteem. De gebouwen waren hierdoor snel te realiseren, waardoor de Marine tijdens de herinrichting operationeel kon blijven. Bovendien was dit systeem makkelijk aan te passen voor de verschillende functies.
Het Officiersgebouw vormt, samen met de Commandantswoning, vanwege de speciale functie een uitzondering op het standaard ontwerp en is een van de meest waardevolle architectonische gebouwen uit deze fase van de geschiedenis van het terrein. De Weger ontwierp speciaal voor de hoogste rangen een vrijstaand, alzijdig logiesgebouw, waarbij de tweedeling in volumes de verschillende functies van het gebouw weerspiegelt. Dit geldt ook voor het interieur. De indeling van de plattegronden en interieurafwerking van met name de onderbouw zijn nog grotendeels aanwezig en ademen nog de sfeer van de tijd dat marineofficieren hier verbleven. Hoewel dit gebouw niet standaard was en met name de gevelbekleding van de bovenbouw bijzonder is, sluit

het in expressie aan op de 'familie' van de overige gebouwen. Ook het gebouwde terras met de omheining, de tuinaanleg, de relatie met het bassin, de inrichting van de openbare ruimte en het groen rondom het gebouw zijn zorgvuldig onderdeel van het ontwerp en nog steeds als zodanig herkenbaar.

Cultuurhistorische waarde
Het onderkomen voor officieren ligt vanwege de functie op een prominente plek van het Marineterrein. De organisatie van het gebouw, met in de rechthoekige onderbouw de gemeenschappelijk functies, zoals de longroom en eetzaal en de slaapvertrekken in de bovenbouw, is nog heel duidelijk ervaarbaar. Het feit dat er voor het verblijf van de hoogste rangen in afwijking van de toegepaste systeembouw een specifiek ontwerp werd gemaakt, geeft uitdrukking aan de hiërarchie in organisatie. Als functioneel, opvallend en herkenbaar onderdeel van het Marinecomplex uit de jaren '60 vertegenwoordigt dit gebouw hoge cultuurhistorische waarde.

Gaafheid, herkenbaarheid en zeldzaamheid
Zowel het exterieur als het interieur, met name in de onderbouw, zijn nog grotendeels gaaf. In het interieur zijn ook nog diverse interieurafwerkingen en -onderdelen te vinden. De sfeer uit de bouwtijd is hierdoor goed bewaard gebleven.

Amsterdam, 12 februari 2024
Commissie Aanwijzing Monumenten

5.1, 2, e

Freek Schmidt, voorzitter

Cc Monumenten en Archeologie